

Razstava Pokrajinskega muzeja Kočevje
Lela B. Njatin: Narod si bo pisal sodbo sam
Kustosinja: Vesna Jerbič Perko

Posvečeno 140. obletnici rojstva Ivana Cankarja

Lela B. Njatin je uveljavljena kot pripadnica generacije slovenskih pisateljev, rojenih okoli leta 1960. Njeno najbolj znano delo je roman *Nestrpnost* (Književna mladina, Ljubljana 1988, ponat. Aleph, Ljubljana 1991). Doslej manj obravnavano je njeno vizualno ustvarjanje, ki se je začelo leta 1977 s post-neovantgardnimi deli v Kočevju in ki je po letu 2010 tudi tam ponovno pridobilo ustvarjalni zagon, tokrat v praksah sodobne participatorne umetnosti. V Kočevju danes ohranja atelje, sicer pa živi v Ljubljani. B. Njatinova svojo performativno umetnost umešča v polje gledališča (npr. *Nisem hotel vedeti, a izvedel sem*; Zavod Muzeum, Ljubljana 2005) in likovne tradicije (npr. *Nisem hotel videti, a uvidel sem*; Galerija Vžigalica/MGML, Ljubljana 2013).

Razstava **Lela B. Njatin: Narod si bo pisal sodbo sam** je bila postavljena v Pokrajinskem muzeju Kočevje od 21. 6. do 15. 9. 2014 v okviru rednega letnega programa Poletje z likovnimi ustvarjalci in v Atriju ZRC v Ljubljani od 29. 9. do 31. 10. 2014 kot del programa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Gostovala je že v Slovenskem stalnem gledališču Trst in v Kulturnem domu Ivana Cankarja na Vrhniki. Pokrajinski muzej Kočevje od leta 1963 domuje v Šeškovem domu, nekdanjem sokolskem domu. V dvorano skoraj nove stavbe so

septembra 1943, ko je bilo Kočevje začasno svobodno ozemlje, zapisali besede "NAROD SI BO PISAL SODBO SAM" in pod njimi "Ivan Cankar". Kasneje je bila ta naslikava prestreljena, po letu 1945 pa spomeniško zaščitena s prestrelninami vred. V navzočnosti tega citata se v Kočevju vse do danes vrstijo razni dogodki in prireditve. Aktualen je v vseh obdobjih, še posebej pa ob letošnji obletnici osamosvojitve Slovenije. Leta 2001 je postala spomenik državnega pomena še celotna muzejska stavba.

Citat in njegova pot skozi lokalno zgodovino sta Lela B. Njatin nagovorila kot primer, kako se moč umetnosti izraža v vsakdanjem življenju. Citat opazuje v njegovi vlogi širjenja literarne

besede iz književnosti v življenje in kot vizualni element urbane krajine Kočevja, ki je relativno trajan in nespremenljiv. Oziraje se na njegovo ikonično vlogo ter življenjsko moč besede, ki ne zamre, pa tudi na tradicionalno vlogo muzeja kot institucije, je na prvi postavitvi razstave z instalacijami, avtorsko razmestitvijo likovnih del ter performansi poudarila nekatere funkcionalne in zgodovinske značilnosti muzejske stavbe. Svoja umetniška dela likovno navezuje na barvo in tipografijo naslikave citata, ki je izvorna in je bila ob svojem nastanku avantgardna. Z umetniškimi taktikami pa priklicuje zavedanje ljudi, ki živijo s citatom – o preteklosti –, ki ga usmerja v prihodnost, da bi krepila sobivanje v sedanjosti, kar je kustosinja Vesna Jerbič Perko izpostavila kot rdečo nit razstave. Participatorne akcije, ki jih sruje B. Njatinova, pozivajo občinstvo, da poveže kolektivni spomin, ki je bil v Kočevju zaradi vojnih in ekonomskih, predvsem pa migracijskih razlogov mnogokrat razklan. Individualne spomine preobražajo v kulturno paradigmo.

Razstava na Borštnikovem srečanju omenjena dela predstavlja dokumentarno, s sliko in zvokom. Usodo naslikanega Cankarjevega citata po letu 1945 je raziskala in jo kot zgodovinopisno zgodbo na panojih postavila poleg umetniških del Vesna Jerbič Perko. Dr. Miklavž Komelj je o pristopu umetnice v katalogu, ki ga je izdal Pokrajinski muzej Kočevje, zapisal: "Lela B. Njatin raziskuje Kočevje, v katerem je odrasčala, s skoraj obsesivno natančnostjo. Beleži vse podatke, vse letnice, njena dokumentacija je podobna kriminalističnemu dosjeju. Pozorna je na vsak

datum, na vsako številko, na vsako črko. Zelo prizadeto govori o socialnih problemih in zelo natančno je preučila zgodovinsko situacijo, v kateri je bilo to mesto po eni strani postavljeno v obrobje in izolacijo, po drugi strani pa so se v njem naravnost emblematično zgostile mnoge napetosti, ki so obvladovale širši prostor Slovenije. A z enako natančnostjo opazuje povezave, ki jih sociološke ali zgodovinske analize ne bi nikoli upoštevale." In še: "Vzpostavlja izredno močno občutje sovpadanja najbolj notranjega in najbolj zunanjega, ki ga najbolje opiše izraz ekstimmnost."

Lela B. Njatin pa: "Moja umetniška metoda je intervalizacija časoprostora. Je filozofsko utemeljena. Na lokalno travmo fragmentarizirane skupnosti se odzivam s priklicevanjem aktivne vloge občinstva, ki ima priložnost napolniti praznino, ki jo kot lovilca iz kolektivne zavesti zajema umetniško delo. Pri tem se opiram na redke skupne točke identifikacije, npr. napis s Cankarjevim citatom v muzejski stavbi. Ta ima še dodatno odliko, da s svojimi vstrelinami že sam po sebi likovno ponazarja luknjo, o kateri razmišljam kot o filozofski figuri, tudi kot o breznu, praznini, nič, smrti. Pri tem konceptualno uveljavljam videnje kot razumevanje. Mislim na to, da se novo, npr. novo umetniško delo, vedno prikaže z nelagodjem – predvsem zato, ker prej ni bilo uvideno. Od tega izhodišča dalje posamezna umetniška dela povezujem v cikle, ki preko ponavljanja s svojimi diferenco in deferenco ter neposrednim in posredovanim tvorijo mrežo, ki preobrača plasti tesnobe v skupnosti, jih intervalizira v časoprostoru in razbremenjuje smrtno resna pričakovanja. Slednja izniči vse razlike med umetnikom in njegovim občinstvom; ga končno povežejo v skupnosti."

Koproducenta: Občina Kočevje in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana